

บทที่ 4

แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายไทย

ในบทที่แล้วได้กล่าวถึงแนวทางการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศซึ่งจะเห็นได้ว่ามีข้อที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันในหลายประการขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติของแต่ละประเทศ ดังนั้น ในบทนี้จะได้กล่าวถึงแนวทางต่างๆในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายไทย

4.1 แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้น จนทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ถือว่า รัฐประสบความล้มเหลวที่จะปกป้องประชาชนในรัฐให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม จึงถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะเข้ามาเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ นอกจากนั้น ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบเยียวยาต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยการชดเชยค่าสินไหมทดแทนจากการที่ผู้เสียหายต้องได้รับความเสียหายทั้งทางร่างกายและจิตใจด้วย ซึ่งสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญานี้ มีอยู่สองแนวทางด้วยกัน คือ การเยียวยาความเสียหายโดยรัฐ และการเยียวยาความเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาล ดังนี้

4.1.1 แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ

แต่เดิมนั้นสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐตามกฎหมายไทยนั้นได้ถูกรับรองและคุ้มครองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.

2540¹ และเพื่อให้สิทธิที่ถูกรับรองดังกล่าว มีผลใช้บังคับในทางปฏิบัติ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ ในการที่รัฐจะเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญา นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติกฎหมายอื่นๆ ที่ได้วางแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ด้วย

แม้ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่สิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาดังกล่าวนี้นี้ก็ยังคงได้รับการรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ในส่วนที่ 4 ว่าด้วยสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40 (5)² กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไม่ใช่เรื่องของมนุษยธรรม แต่เป็นเรื่องของสิทธิอันชอบธรรมของมนุษย์ ผู้เสียหายจากอาชญากรรมโดยทั่วไปถือเป็นเหยื่ออาชญากรรมซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในสังคมตามปกติธรรมดา แต่ถูกผู้อื่นซึ่งล่วงละเมิดต่อกฎหมายอาญามาก่อนความเสียหายให้ดังนั้น ผู้กระทำความผิดทางอาญานอกจากพึงได้รับการลงโทษอันเป็นมาตรการตอบโต้ของสังคมมนุษย์ที่มีต่อผู้ฝ่าฝืนกติกาสังคมแล้ว ยังมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งแก่ผู้เสียหายด้วย อย่างไรก็ตาม การที่ผู้เสียหายจะได้รับค่าสินไหมทดแทนนั้น ในทางปฏิบัติอาจไม่ใช่เรื่องง่าย จึงจำเป็นต้องมีมาตรการเสริมโดยรัฐให้ผู้เสียหายได้รับการบรรเทาความเสียหายนั้น

¹ โปรดดูรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 245 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือแก่ร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำ ความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลอื่นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้ ... (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

นอกเหนือจากการที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่ออาชญากรรมควรจะได้รับค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดโดยไม่ควรต้องแบกรับภาระฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งต่างหากดังกล่าวแล้ว รัฐเองก็ควรมีบทบาทหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเสียหายของผู้เสียหายดังกล่าวด้วย

แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มีเงื่อนไขและวิธีการในการขอค่าตอบแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา ดังต่อไปนี้

1) เงื่อนไขในการขอค่าตอบแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา

(1) ผู้มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติ นี้ ต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาหมายความว่า เป็นบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น³

(2) ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายอันอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดตามรายการที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งได้แก่ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276-287 และลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ตามมาตรา 288-308⁴

ในเงื่อนไขประการดังกล่าวนี้มีข้อน่าพิจารณาว่า ควรจำกัดให้ผู้เสียหายมีสิทธิขอรับค่าตอบแทนได้เฉพาะฐานความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276-287 และลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ตามมาตรา 288-308 นี้หรือไม่เพียงใด เพราะอาจมีผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายโดยตนมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิดนั้นด้วยจากฐานความผิดอื่นได้เช่น ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไม่จำเป็นจะต้องเกิดเป็นอันตรายต่อร่างกายหรือชีวิตเท่านั้น แต่อาจเป็นความเสียหายต่อทรัพย์สินได้เช่นกัน

³ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 3.

⁴ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 17. และตารางท้ายพระราชบัญญัติ

2) บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา

(1) ผู้เสียหายหรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายกรณีที่ถูกผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าตอบแทน

โดยหลัก คือให้ผู้เสียหายในคดีอาญาตามเงื่อนไขที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำขอค่าตอบแทน แต่หากผู้เสียหายในคดีอาญานั้นถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้ขอรับค่าตอบแทน กฎหมายก็ให้สิทธิแก่ทายาทของบุคคลนั้นเป็นผู้ยื่นคำขอได้⁵

ทายาทที่มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าตอบแทนแทนผู้เสียหายในกรณีนี้ ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

(ก) ผู้สืบสันดาน

(ข) ผู้บุพการี

(ค) คู่สมรส

(ง) บุคคลใด ๆ ซึ่งให้อุปการะ หรืออยู่ในอุปการะของผู้เสียหาย

ทั้งนี้บุคคลซึ่งเป็นทายาทของผู้เสียหายดังกล่าวจะต้องเป็นทายาทที่ได้รับความเสียหายด้วย⁶

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย

บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอแทนตามข้อนี้ จะต้องเป็นกรณีดังต่อไปนี้

(2.1) ผู้แทนโดยชอบธรรม กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้เยาว์

(2.2) ผู้อนุบาล กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้ไร้ความสามารถ

(2.3) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือ กรณีที่ผู้มีสิทธิยื่นคำขอมีเหตุจำเป็น ในกรณีดังต่อไปนี้

(ก) เจ็บป่วยจนไม่สามารถมายื่นคำขอด้วยตนเองได้

(ข) เป็นคนสูงอายุหรือเป็นบุคคลทุพพลภาพไม่สะดวกในการเดินทาง

⁵ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 22.

⁶ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2548 ข้อ 3.

(ค) เดินทางไปต่างประเทศโดยมีกิจธุระจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และไม่อาจยื่นคำขอได้ภายในกำหนด 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด

(ง) เหตุจำเป็นอย่างอื่นที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเห็นชอบกำหนดเป็นรายการณ⁷

ในส่วนนี้เห็นว่านอกจากตัวผู้เสียหายแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้สิทธิการร้องขอค่าตอบแทนตกแก่ทายาทหรือให้มีการแต่งตั้งให้ผู้อื่นกระทำการแทนได้ซึ่งเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างเต็มที่

3) วิธีการยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา

บุคคลผู้ที่มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถยื่นคำขอต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ณ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาหรือที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด ภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด⁸

4) การพิจารณาคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา

กฎหมายกำหนดให้การพิจารณาคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นดุลพินิจของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาว่าจะให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งในการที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย⁹

⁷ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 23 และ ระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 5.

⁸ โปรดดู เชิงอรรถที่ 4.

⁹ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 18 วรรคท้าย.

คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรี มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณาและปฏิบัติการอื่นใดเพื่อบรรลุมัติประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ นอกจากนี้อาจขอความร่วมมือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรี เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้คือ ช่วยดำเนินการในการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ยื่นคำขอ สอบปากคำผู้ยื่นคำขอเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่างๆ ตามที่ขอ และอาจมีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา¹⁰

คณะกรรมการอาจพิจารณาให้รัฐจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย ในรายการดังต่อไปนี้¹¹

- (1) ค่ารักษาพยาบาล เท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 30,000 บาท
- (2) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ เท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 20,000 บาท
- (3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ จ่ายวันละไม่เกิน 200 บาทเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี นับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ
- (4) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่น ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควรแต่ไม่เกิน 30,000 บาท
- (5) ค่าตอบแทนกรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย
 - (5.1) ค่าตอบแทนตั้งแต่ 30,000 บาทแต่ไม่เกิน 100,000 บาท
 - (5.2) ค่าจัดการศพ 20,000 บาท
 - (5.3) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ไม่เกิน 30,000 บาท
 - (5.4) ค่าเสียหายอื่น ไม่เกิน 30,000 บาท

เมื่อคณะกรรมการได้มีคำวินิจฉัยออกมาเป็นประการใดแล้ว หากผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ ก็มีสิทธิอุทธรณ์โดยยื่นเรื่องอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ หรือยื่นต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา หรือต่อศาลจังหวัดที่มี

¹⁰ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 8 ประกอบมาตรา 26.

¹¹ โปรดดู กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2546 ข้อ 3 และข้อ 4.

ภูมิลำเนาอยู่ในเขตเพื่อส่งให้แก่ศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด¹²

สำหรับกระบวนการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะกระทำเป็นขั้นตอนต่างๆ รวมเก้าขั้นตอนซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับกระบวนการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติฉบับเดียวกันนี้ ดังนั้นจะได้นำไปกล่าวในหัวข้อเดียวกันต่อไป¹³

อนึ่ง พระราชบัญญัตินี้ยังกำหนดด้วยการเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการตัดสิทธิ หรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายพึงได้ตามกฎหมายอื่น¹⁴ จึงถือเป็นมาตรการส่วนเสริมที่รัฐจัดให้เพื่อคุ้มครองดูแลและให้ประโยชน์แก่ประชาชน โดยเฉพาะอันเป็นการที่แสดงถึงการพัฒนามาตรการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในอีกส่วนหนึ่ง

4.1.2 การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยการใช้สิทธิทางศาล

แม้ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ ตามที่ได้พิจารณามาแล้วข้างต้นก็ตาม หากผู้เสียหายเห็นว่า การเยียวยาความเสียหายอันถือเป็นการสงเคราะห์จากรัฐดังกล่าวนี้ไม่เพียงพอต่อความเสียหายจริงที่ตนได้รับ ก็อาจใช้สิทธิเรียกร้องในทางศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดได้ ดังนี้

4.1.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นอกจากผู้เสียหายในคดีอาญาจะมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

¹² โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 25.

¹³ โปรดดูหัวข้อ 4.1.2.1 ข้อย่อยที่ 6).

¹⁴ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 5.

พ.ศ.2544 ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้เสียหายก็ยังมีสิทธิในการได้รับการเยียวยาโดยใช้สิทธิทางศาลได้ด้วย โดยสิทธิดังกล่าวนั้นได้รับรองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยได้ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ซึ่งผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้¹⁵

เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น และการกระทำนั้นก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องในทางแพ่ง หรือที่เรียกว่า คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญานั้น ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ได้บัญญัติให้ผู้ทาละเมิดต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อการทำละเมิดด้วย ซึ่งค่าเสียหายดังกล่าวได้แก่ การคืนทรัพย์สิน การใช้ราคาทรัพย์สิน และค่าเสียหายเพื่อความเสียหายอย่างใดๆ ที่เกิดขึ้น¹⁶ ซึ่งแต่เดิมการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้นมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ กล่าวคือ พนักงานอัยการมีอำนาจเพียงขอให้ศาลบังคับจำเลยคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินบางประเภทเท่านั้น เช่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ที่ให้อำนาจพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอทรัพย์สินคืน หรือเรียกค่าเสียหายในกรณีที่ไม่สามารถคืนทรัพย์สินได้แทนผู้เสียหายโดยเรียกเอาจากจากผู้กระทำความผิดในความผิดอาญา 9 ประการ โดยไม่รวมความผิดอื่นๆ ด้วยเช่นการทำร้ายร่างกาย การกระทำต่อเสรีภาพ เป็นต้น นอกจากนั้นผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายอย่างอื่นที่ประสงค์จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งด้วยตนเองและต้องเสียค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดีทำให้ผู้เสียหายเหล่านั้นได้รับความเดือดร้อนโดยไม่เป็นธรรม ดังนั้นจึงได้มีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีต่างหาก รวมทั้งยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้การวินิจฉัยคดีส่วนแพ่งเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายยิ่งขึ้น

¹⁵ โปรดดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคแรก แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 มาตรา 3.

¹⁶ โปรดดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 วรรคสอง

โดยอาจแยกพิจารณาหลักเกณฑ์การเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 44/1 ได้ดังนี้

(1) ประเภทความผิดที่จะเรียกร้องได้

คดีที่ผู้เสียหายในคดีอาญาจะมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้แก่ ความผิดที่ทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน

(2) ประเภทสิทธิที่จะเรียกร้องได้

บทบัญญัติในมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญาร้องขอให้จำเลยชดเชย “ ค่าสินไหมทดแทน ” ได้ซึ่งอาจพิจารณาความหมายของ “ ค่าสินไหมทดแทน ” ได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้แก่ การเรียกร้องเอาทรัพย์สิน การเรียกร้องให้ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือการเรียกร้องค่าเสียหาย

นอกจากนั้นในมาตรา 44/1 วรรคสาม ยังได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าจะมีคำขอประการอื่นที่มีใช้การชดเชยค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญาไม่ได้ เช่น ในคดีหมิ่นประมาทผู้เสียหายมีสิทธิเพียงเรียกให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายเท่านั้น แต่จะขอให้ประกาศโฆษณาคำพิพากษาไม่ได้

(3) ประเภทคดีที่จะเรียกร้องได้

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ได้นั้นจะต้องเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น

(4) การยื่นคำร้อง

ก. ระยะเวลายื่นคำร้อง

การใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าวนี้ ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน และหากไม่มี

การสืบพยานในคดีนั้น เช่น จำเลยให้การรับสารภาพ(ในกรณีที่ไม่ต้องมีการสืบพยานประกอบคำ
สารภาพของจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176) จะต้องยื่นคำ
ร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี

ข. รายละเอียดของคำร้อง

กฎหมายได้กำหนดให้ผู้ยื่นคำร้องต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความ
เสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง และหากศาลเห็นว่าคำร้องยังขาดสาระสำคัญใน
บางเรื่องศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนได้

นอกจากนั้นคำร้องดังกล่าวต้องสอดคล้องกับคำฟ้องอาญาด้วย หากขัดหรือแย้งกับคำ
ฟ้องในคดีอาญาก็จะขอใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 44/1 นี้ไม่ได้ โดยจะต้องไปดำเนินการฟ้องร้อง
เองตามมาตรา 40

หลักเกณฑ์การให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยดังกล่าวข้างต้นมี
ข้อน่าพิจารณาว่า แม้เป็นการปรับปรุงกฎหมายในทางที่คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายมากขึ้น แต่ก็ยัง
เป็นปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากผู้เสียหายส่วนใหญ่ในสังคมไทย มีฐานะยากจนนอกจากจะไม่
ทราบว่ามีสิทธิเช่นนี้แล้ว ก็ยังค่อนข้างลำบากที่จะทำคำร้องได้เอง อีกทั้งในคดีประเภทที่จำเลยรับ
สารภาพและศาลพิพากษาลงโทษได้เลยนั้น ผู้เสียหายโดยทั่วไปก็อาจไม่ทันใช้สิทธินี้ ซึ่งอาจทำให้
ผู้เสียหายบางกลุ่มที่มีศักยภาพเท่านั้นที่ใช้สิทธิและได้รับประโยชน์

4.1.2.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หลักกฎหมายในเรื่องละเมิดนั้นปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ
2 ตั้งแต่มาตรา 420 ถึงมาตรา 452 ซึ่งประกอบไปด้วยบทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญสี่ส่วนอันได้แก่
บทบัญญัติว่าด้วยความรับผิดเพื่อละเมิด บทบัญญัติว่าด้วยค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด
บทบัญญัติว่าด้วยอายุความและบทบัญญัติว่าด้วยนิรโทษกรรม ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวแต่เพียง
สังเขปเท่านั้น

ละเมิดนั้นคือการกระทำหรือการละเว้นการกระทำที่เป็นการผิดต่อหน้าที่ตามกฎหมาย
และการกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นล่งละเมิดสิทธิของผู้หนึ่งผู้ใด โดยไม่มีเหตุยกเว้นตาม
กฎหมายจนเป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหาย ทั้งนี้นอกขอบเขตของการกระทำที่
เนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามหนี้ในสัญญาหรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าละเมิดได้แก่การที่บุคคล

หนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหนึ่งโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ โดยมีใจว่าเป็นการทำผิดสัญญา

เมื่อบุคคลใดต้องรับผิดชอบเพื่อการกระทำละเมิดของตนแล้ว ความรับผิดชอบของบุคคลนั้นจะอยู่ในรูปของการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายสามารถเรียกร้องให้บุคคลผู้กระทำละเมิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้ในประการใดและมากน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับประเภทของความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับว่าเป็นความเสียหายต่อทรัพย์สิน ต่อชีวิต ต่อร่างกาย อนามัย ต่อเสรีภาพหรือเสียหายต่อชื่อเสียง

อย่างไรก็ตามการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดนั้นกฎหมายก็กำหนดอายุความในการฟ้องเรียกค่าเสียหายในมูลละเมิดไว้ โดยหากผู้เสียหายไม่ดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลภายในเวลาที่กำหนดไว้ ผู้เสียหายก็จะเสียสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายของตน ซึ่งอายุความของในแต่ละคดีนั้นก็แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับว่าคดีนั้นเป็นคดีในเรื่องใด เช่น เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา

นอกจากนั้นกฎหมายยังได้กำหนดให้การกระทำบางอย่างไว้โดยเฉพาะเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีการกระทำอันเข้าลักษณะของการกระทำอันเป็นละเมิดแล้วและต้องรับผิดชอบละเมิดในการกระทำของตนนั้น ที่อาจยกเหตุตามกฎหมายขึ้นอ้างเพื่อให้ตนหลุดพ้นจากการต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทน เช่น การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือการกระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน เป็นต้น

4.2 แนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา

การที่บุคคลต้องถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยที่ตนมิได้กระทำความผิด ย่อมเปรียบเสมือนการที่บุคคลนั้นถูกล่วงละเมิดโดยรัฐ เพราะถึงแม้จะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด แต่สิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวก็ถูกกระทบกระเทือนไปแล้ว เช่น อาจถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี ส่งผลให้ได้รับความทุกข์ทรมานทางร่างกายและจิตใจ ต้องสูญเสียโอกาส เวลา ค่าใช้จ่าย และอาชีพการงาน ต้องเสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติคุณทั้งของบุคคลนั่นเองและวงศ์ตระกูล ต้องพลัดพรากจากครอบครัวและทำให้ครอบครัวได้รับความเดือดร้อน ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่และการดำรงสถานภาพในสังคม

สิทธิในการได้รับการเยียวยาของจำเลยในคดีอาญานั้นได้ถูกรับรองไว้โดย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246 และเพื่อเป็นการรองรับสิทธิดังกล่าว จึงได้มีการ

ตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และถึงแม้ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 จะได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่สิทธิในการได้รับการเยียวยาของจำเลยในคดีอาญา ก็ยังคงได้รับการรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ในส่วนที่ 4 ว่าด้วยสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40 (5) กล่าวคือ จำเลยในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ดังนั้น เมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (Miscarriage of Justice) ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีดังกล่าว รัฐจึงต้องแสวงหาแนวทางเพื่อเยียวยาความเสียหายที่บุคคลนั้นได้รับให้กลับคืนมาได้ใกล้เคียงกับฐานะเดิมมากที่สุด ซึ่งสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายนี้ มีอยู่สองแนวทางด้วยกัน คือ การเยียวยาความเสียหายโดยรัฐ และการเยียวยาความเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาล ดังนี้

4.2.1 การเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ

แต่เดิมนั้นสิทธิของจำเลยในการได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐได้รับการรับรอง และคุ้มครองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 246 และถึงแม้ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 จะได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่สิทธิในการได้รับการเยียวยาของจำเลยในคดีอาญา ก็ยังคงได้รับการรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ในมาตรา 40 (5)¹⁷

เพื่อให้สิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มีผลบังคับใช้ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มารองรับ โดยกำหนดเงื่อนไขและวิธีการในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาไว้

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้ ... (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ คือ บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ต้องถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ นั้นย่อมถือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งแม้จะมีสิทธิในการได้รับการเยียวยา โดยการใช้สิทธิทางศาล ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ได้ใน กรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในคดีนั้นกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออันเป็นมูลฐานให้ เจ้าหน้าที่ผู้นั้นเป็นส่วนตัวอาจต้องรับผิดชอบตามกฎหมายทั้งทางอาญาและทางวินัยก็ตาม แต่ใน ขณะเดียวกันบุคคลดังกล่าว ก็ยังตกเป็นฝ่ายที่ได้รับความเสียหายต่อไปโดยอาจไม่ได้รับการ เยียวยา และแม้ว่ามีสิทธิที่จะฟ้องร้องให้หน่วยงานของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในมูลละเมิดก็ไม่แน่อนว่าจะได้รับการชดใช้ตามความเป็นจริงหรือไม่เพียงใด ดังนั้น จึง จำเป็นต้องมีระบบให้รัฐจัดให้มีกองทุนชดใช้ค่าทดแทนให้แก่จำเลยในกรณีดังกล่าวโดยตรง นอกจากจะเป็นอันสอดคล้องต่อหลักมาตรฐานสากลของนานาอารยประเทศและเป็นการบรรเทา ความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นมาตรการย้อนกลับมาเตือนจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลมากขึ้นด้วย

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน คดีอาญา พ.ศ.2544 ได้กำหนดเงื่อนไขและวิธีการในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลย ในคดีอาญาไว้ดังนี้

1) เงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

ในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา กฎหมายได้บัญญัติ หลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา โดยกำหนด เงื่อนไขเกี่ยวกับตัวจำเลยไว้ดังนี้¹⁸

(1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการและ ผู้เสียหายต่างเป็นบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ โดยอำนาจฟ้องคดีของบุคคลทั้งสอง

¹⁸ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 20.

ฝ่ายต่างเป็นอิสระต่อกัน อย่างไรก็ตาม จำเลยที่จะร้องขอค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้ได้ต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้น ส่วนกรณีที่จำเลยถูกดำเนินคดีโดยราษฎรจะไม่เข้าตามเงื่อนไขข้อนี้ เนื่องจากพนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ต่อเมื่อได้มีการสอบสวนคดีนั้นมาก่อน ซึ่งการสอบสวนคดีเช่นนี้ต้องกระทำโดยพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐจึงต้องแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดพลาดของรัฐนั่นเอง

เงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น มีข้อน่าพิจารณา ในประเด็นแรกว่าหากผู้เสียหายเป็นผู้เริ่มต้นดำเนินคดี และต่อมาพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีเดียวกันนั้น จะถือว่าจำเลยนั้นถูกดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการตามเงื่อนไขในข้อนี้ด้วยหรือไม่ และในประเด็นต่อมาคือการจำกัดเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวจำเลยเฉพาะจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้นที่มีสิทธิขอรับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้จะเป็นการเหมาะสมหรือไม่เพียงใด

(2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี

เงื่อนไขในประการต่อมา นอกจากต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการแล้ว จำเลยนั้นยังต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีด้วย

คำว่า “ขัง” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (22) หมายความว่า การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล ซึ่งในกรณีนี้จำเลยจะต้องถูกคุมขังจริงโดยหมายศาลเท่านั้นจึงมีสิทธิขอรับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้ได้ เพราะการถูกคุมขังเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล หากต่อมาได้มีการพิจารณาคดีถึงที่สุดแล้วศาลพิพากษาว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ก็ควรได้รับการเยียวยาจากการที่ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีนั้น

โดยในประเด็นดังกล่าวนี้ ศาลอุทธรณ์ได้เคยมีคำวินิจฉัยไว้ชัดเจนว่า ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 3 นิยามคำว่า จำเลย หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา และตามมาตรา 20 บัญญัติว่า จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี ดังนั้น ผู้ที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีตามกฎหมายดังกล่าว หมายถึงผู้ที่ถูกคุมขังในฐานะจำเลยเท่านั้น การที่ผู้ต้องหาถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนจึงเป็นเพียงผู้ต้องหา ยังไม่อยู่ในฐานะจำเลยตามกฎหมายที่จะมีสิทธิได้รับค่าทดแทน

เมื่อพิจารณาถึงสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการได้รับการสันนิษฐานว่าไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้¹⁹ ดังนั้น การถูกควบคุมตัวโดยรัฐแม้จะเป็นในชั้นสอบสวนก็ตามย่อมเป็นการสูญเสียเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียงและทรัพย์สินแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงในภายหลังว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ แม้จะมีข้อโต้แย้งว่า การตั้งข้อหาในชั้นสอบสวนและคุมตัวไว้ระหว่างสอบสวนนั้นถือเป็นอำนาจโดยชอบของพนักงานสอบสวนในการใช้อำนาจเพื่อที่จะทำการสอบสวน การที่พระราชบัญญัตินี้ไม่ครอบคลุมไปถึงจึงมีความเหมาะสมแล้วก็ตาม ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะจากการประชุมสัมมนาฯรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า นอกจากที่รัฐจะต้องเยียวยาในส่วนของการถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลแล้ว ยังสมควรเยียวยาความเสียหายที่บุคคลนั้นต้องได้รับในระหว่างการถูกควบคุมตัวในระหว่างทำการสอบสวนด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นมาตรการบังคับให้เจ้าพนักงานของรัฐใช้ดุลพินิจในการคุมตัวบุคคลไว้ในระหว่างสอบสวนด้วยความระมัดระวังและใช้เฉพาะในกรณีที่น่าจำเป็นเท่านั้น

นอกจากนั้นเงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาที่จำเลยจะมีสิทธิในการได้รับการเยียวยาก็ต่อเมื่อไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลเท่านั้น ก็มีข้อน่าพิจารณาว่า กรณีของจำเลยที่ไม่ได้ถูกคุมขังจากการถูกดำเนินคดีอาญาเนื่องจากได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว แม้ว่าจะไม่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลยก็ตาม แต่ยังคงมีผลกระทบต่อชื่อเสียง เกียรติภูมิแห่งตัวจำเลย เช่นนี้แล้วเขาควรมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ด้วยเช่นเดียวกัน

(3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาคดีถึงที่สุดคดีนั้นว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

นอกจากเงื่อนไขทั้งสองประการข้างต้น เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ จำเลยต้องมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด โดยแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณีคือ

¹⁹โปรดดูรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39

(3.1) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี

การดำเนินคดีของพนักงานอัยการใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจในการสั่งฟ้อง และเมื่อฟ้องแล้วกฎหมายยังอนุญาตให้ถอนฟ้องได้อีกด้วย ดังนั้นเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องแล้วอาจมีพฤติการณ์บางอย่างหรือมีเหตุผลบางประการทำให้พนักงานอัยการถอนฟ้อง โดยเฉพาะในกรณีตามหลักเกณฑ์ในข้อนี้ต้องปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด อาจเป็นเพราะเมื่อได้ทำการพิสูจน์พยานหลักฐานแล้วพบว่าจำเลยมิใช่ผู้กระทำความผิด สืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด หรือปรากฏตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริง และพนักงานอัยการได้ถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดีนั้น จำเลยนั้นจึงจะมีสิทธิขอค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจากรัฐได้

(3.2) ปรากฏตามคำพิพากษานั้นถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

คำว่า “คดีถึงที่สุด”²⁰ หมายความว่า คดีนั้นเป็นอันเสร็จสิ้นลงและไม่อาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงคำชี้ขาดในคำพิพากษานั้นได้อีกต่อไปโดยการขอให้ทบทวนแก้ไข คดีมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบ (Formelle Rechtskraft) ดังกรณีต่อไปนี้

(3.2.1) เมื่อคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลสูงสุดหรือเป็นคำพิพากษาของศาลฎีกา

(3.2.2) ถ้าคำพิพากษานั้นมิใช่คำพิพากษาของศาลฎีกา คำพิพากษานั้นย่อมถึงที่สุดเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาที่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ โดยไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษานั้นหรือเมื่อมีการสละสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา คือเมื่อได้อุทธรณ์หรือฎีกาไปแล้วต่อมาได้มีการถอนอุทธรณ์หรือฎีกานั้นเสีย

(3.2.3) เมื่อมีการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา แต่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นไม่เป็นอุทธรณ์หรือฎีกาที่ขอไปด้วยกฎหมาย

คำพิพากษานั้นถึงที่สุดกรณีต่างๆ ข้างต้นนั้นต้องมีข้อเท็จจริงเป็นยุติ ซึ่งเป็นคำพิพากษาที่ชี้ขาดเนื้อหาคดีเกี่ยวกับการกระทำของจำเลย ศาลจะยกฟ้องโจทก์ถ้าศาลเห็นว่าจำเลย

²⁰ คณิต ณ นคร , กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546) ,น.419-420.

มิได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรรับโทษ²¹ ซึ่งตามเงื่อนไขในประการนี้จำเลยต้องได้รับการพิสูจน์โดยคำพิพากษาของศาลว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำไม่เป็นความผิดเท่านั้น จึงจะมีสิทธิขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควรจากรัฐ

เงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น มีข้อน่าพิจารณาว่าในทางปฏิบัติศาลส่วนใหญ่ไม่ได้พิพากษาว่าจำเลยไม่มีความผิด แต่จะพิพากษาว่าพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบไม่มีน้ำหนักเพียงพอให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดจริงจึงยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย กรณีเช่นนี้จะถือว่าเป็นไปตามเงื่อนไขการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัติฯนี้ด้วยหรือไม่ โดยศาลอุทธรณ์ได้เคยวินิจฉัยไว้เป็นหลักว่าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มีเจตนารมณ์ให้รัฐจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเฉพาะแต่ในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องโจทก์ว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิดเท่านั้น ส่วนกรณีอื่นที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องโจทก์เพราะเหตุว่า 1) คดีขาดอายุความ 2) มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ต้องรับโทษ 3) คดีมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และ 4) จำเลยมีส่วนเกี่ยวข้องพัวพันกับการกระทำความผิด แต่พยานหลักฐานโจทก์ไม่หนักแน่นเพียงพอที่จะลงโทษได้ และศาลพิพากษายกฟ้องเพราะคดีมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ในกรณีดังกล่าวนี้ถือว่า ไม่มีเหตุผลหรือความชอบธรรมอันใดที่รัฐจะต้องจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้จำเลยที่มีส่วนเกี่ยวข้องพัวพันกับการกระทำความผิด หากให้รัฐจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเท่ากับไปส่งเสริมผู้กระทำความผิดให้มีพลังกำลังใจที่จะประกอบกรรมกระทำความผิดต่อไป ย่อมก่อให้เกิดผลเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวมของรัฐ อันขัดต่อนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในระบบงานกระบวนการยุติธรรม

จากเงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การที่จะมีสิทธิยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายได้จะต้องเป็นจำเลยในคดีอาญาซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด มีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษานั้นถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิด

²¹ โปรดดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรคหนึ่ง.

นอกจากนี้กรณีที่มีจำเลยหลายคนแล้วจำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด จำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ โดยต้องเป็นกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ซึ่งต้องเป็นเหตุในลักษณะคดี ซึ่งเป็นเหตุที่เกี่ยวกับลักษณะของการกระทำความผิดที่มีผลถึงผู้กระทำทุกคน²²

2) บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

(1) จำเลยหรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย

โดยหลัก คือให้จำเลยซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาตามเงื่อนไขที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำขอค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แต่หากจำเลยในคดีอาญานั้นถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้ขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย กฎหมายก็ให้สิทธิแก่ทายาทของบุคคลนั้นเป็นผู้ยื่นคำขอได้²³

ทายาทที่มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแทนจำเลยในกรณีนี้ ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

(ก) ผู้สืบสันดาน

(ข) ผู้บุพการี

(ค) คู่สมรส

(ง) บุคคลใด ๆ ซึ่งให้อุปการะ หรืออยู่ในอุปการะของจำเลย

ทั้งนี้บุคคลซึ่งเป็นทายาทของจำเลยดังกล่าวจะต้องเป็นทายาทที่ได้รับความเสียหายด้วย²⁴

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากจำเลย

บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอแทนตามข้อนี้ จะต้องเป็นกรณีดังต่อไปนี้

(2.1) ผู้แทนโดยชอบธรรม กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้เยาว์

²² โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 20 วรรคสอง.

²³ โปรดดูเชิงอรรถที่ 4.

²⁴ โปรดดูเชิงอรรถที่ 5.

(2.2) ผู้อนุบาล กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้ไร้ความสามารถ

(2.3) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือ กรณีที่ผู้มีสิทธิยื่นคำขอมีเหตุจำเป็น ในกรณีดังต่อไปนี้

(ก) เจ็บป่วยจนไม่สามารถมายื่นคำขอด้วยตนเองได้

(ข) เป็นคนสูงอายุหรือเป็นบุคคลทุพพลภาพไม่สะดวกในการเดินทาง

(ค) เดินทางไปต่างประเทศโดยมีกิจธุระจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และไม่อาจมายื่นคำขอได้ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด แล้วแต่กรณี

(ง) เหตุจำเป็นอย่างอื่นที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเห็นชอบกำหนดเป็นรายการนี้²⁵

ในส่วนนี้เห็นว่านอกจากตัวจำเลยแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้สิทธิการร้องขอค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายจากรัฐตกแก่ทายาทหรือให้มีการแต่งตั้งให้ผู้อื่นกระทำการแทนได้ซึ่งเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอย่างเต็มที่

3) วิธีการยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยตามพระราชบัญญัตินี้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถยื่นคำขอต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลย ในคดีอาญา ณ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาหรือที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดแล้วแต่กรณี²⁶

²⁵ โปรดดูเชิงอรรถที่ 6.

²⁶ โปรดดูเชิงอรรถที่ 4.

4) การพิจารณาค่าขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

การพิจารณาค่าขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญากำหนดให้เป็นดุลพินิจของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาว่าจะกำหนดให้จำเลยได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี ความเดือนร้อนที่จำเลยได้รับและโอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย²⁷

คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในกรณีนี้มีอำนาจหน้าที่ต่างๆตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 1.4 โดยคณะกรรมการดังกล่าวอาจพิจารณาให้รัฐจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ดังนี้²⁸

(1) ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา

(2) ค่ารักษาพยาบาล เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 30,000 บาท

(3) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 50,000 บาท

(4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ วันละไม่เกิน 200 บาทนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ

(5) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

- ค่าทนายความ เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

คดีประเภทที่ 1 ได้แก่คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ 4,000 บาท อัตราขั้นสูงเรื่องละ 100,000 บาท

คดีประเภทที่ 2 ได้แก่ คดีที่มีโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปแต่ไม่รวมถึงประหารชีวิต และให้รวมถึงคดีอาญาที่มีความผิดหลายกรรมหลายกระทง ซึ่งแต่ละกระทงมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี แต่เมื่อรวมโทษทุกกระทงแล้วเกินกว่าสิบปีขึ้นไปด้วย อัตราขั้นต่ำเรื่องละ 3,000 บาท อัตราขั้นสูงเรื่องละ 75,000 บาท

²⁷ โปรดดูพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 21 วรรคสาม.

²⁸ โปรดดู กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2546 ข้อ 5, ข้อ 6 และข้อ 7.

คดีประเภทที่ 3 ได้แก่ คดีอื่นนอกจากคดีในประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 อัตราชั้นต่ำเรื่องละ 2,000 บาท อัตราชั้นสูงเรื่องละ 50,000 บาท²⁹

- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการดำเนินคดี เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 30,000 บาท

(6) ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายกรณีจำเลยถึงแก่ความตาย

(6.1) ค่าตอบแทน 100,000 บาท

(6.2) ค่าจัดการศพ 20,000 บาท

(6.3) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ไม่เกิน 30,000 บาท

(6.4) ค่าเสียหายอื่น ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกิน 30,000 บาท

ในเรื่องการกำหนดจำนวนเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาดังกล่าวข้างต้นนี้ มีข้อควรพิจารณาว่าใช้หลักเกณฑ์ใดเป็นตัวกำหนดและมีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด

เมื่อคณะกรรมการฯ ได้มีคำวินิจฉัยออกมาเป็นประการใดแล้ว หากผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ ก็มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์หรือยื่นเรื่องอุทธรณ์ต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา หรือต่อศาลจังหวัดที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเพื่อส่งให้แก่ศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด³⁰

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดด้วยการเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่จำเลยพึงได้ตามกฎหมายอื่น ดังนั้นในกรณีที่จำเลยในคดีอาญาที่เคยได้รับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด แต่จากการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ความว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดจำเลยก็ยังมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร³¹

²⁹ โปรดดูตารางอัตราค่าทนายความในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544.

³⁰ โปรดดูเชิงอรรถที่ 11.

³¹ โปรดดูรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 247 และพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526 มาตรา 14.

5) การวินิจฉัยของคณะกรรมการในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

องค์ประกอบของคณะกรรมการวินิจฉัยมีจำนวนมาก การวินิจฉัยของคณะกรรมการจึงมีกลไกในการเยียวยาต่างหากจากกระบวนการยุติธรรมอื่นๆ มีการพิจารณาโดยใช้หลักเสียงข้างมาก การพิจารณาจากข้อมูลลายลักษณ์อักษรและจากคำพิพากษาของศาล แล้วใช้ดุลพินิจตัดสินตามมโนธรรม ของคณะกรรมการ ทำให้คดีบางคดีแม้ศาลพิพากษายกฟ้องก็ไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทน ดังนั้นจึงมีทั้งคดีที่คณะกรรมการวินิจฉัยเห็นสมควรให้มีการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลย และคดีที่คณะกรรมการวินิจฉัยแล้วเห็นว่าไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้จึงไม่จ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย ยกตัวอย่างคดีได้ดังนี้

คดีที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา วินิจฉัยให้มีการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ตัวอย่างเช่น³²

(1). กรณีมีการถอนฟ้องในระหว่างการดำเนินคดี โดยปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องขอถอนฟ้อง เนื่องจากได้รับพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากพนักงานสอบสวนว่าจำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิดเป็นกรณีจับกุมผิดตัว และศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องและจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

(2). กรณีที่คณะกรรมการเห็นว่า ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด จึงให้สำนักงานจ่ายค่าทดแทนให้จำเลย ศาลยกฟ้องเนื่องจากโจทก์มีแต่พยานบอกเล่า จึงไม่มีน้ำหนักรับฟังลงโทษจำเลยได้ ศาลพิพากษาว่าโจทก์ไม่มีประจักษ์พยานรู้เห็นขณะจำเลยจำหน่ายยาบ้าให้สายลับ และไม่มีสายลับมาเบิกความ มีแต่เพียงพยานบอกเล่ามาเบิกความ ธนบัตรที่ใช้ในการล่อซื้อไม่ได้ค้นพบที่ตัวจำเลยและบ้านเกิดเหตุก็ไม่ใช่บ้านของจำเลย ทั้งโจทก์ก็ไม่มีพยานหลักฐานว่าจำเลยเป็นคนช้อนธนบัตรนั้น เมื่อจำเลยให้การปฏิเสธ โจทก์จึงมีหน้าที่พิสูจน์ให้ศาลโดยปราศจากข้อสงสัยว่า จำเลยกระทำความผิดตามฟ้องจริง พยานโจทก์ที่มีลำพังเพียงพยานบอกเล่าจึงไม่มีน้ำหนักรับฟังลงโทษจำเลยได้

³² กมลเนตร ฉัตรบารมี, “แพะในคดีอาญาจะรับค่าทดแทนความเสียหายได้อย่างไร,” กฎหมายใหม่ เล่มที่ 42 ปีที่ 2 . น.47-49, (16 ธันวาคม 2547).

(3). ศาลพิพากษาดำเนินคดีด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 แต่คณะกรรมการเห็นสมควรให้จำเลย ซึ่งศาลพิเคราะห์ว่า ภายหลังจากผู้ตายถูกยิงหลายวันตำรวจจึงเรียกพยานทั้งหมดไปชี้ตัวจำเลย ศาลเห็นว่าขณะเกิดเหตุเป็นเวลากลางคืน แม้ว่าจะได้ความจากบันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุว่ามีแสงไฟ แต่ได้ความจากประจักษ์พยานโจทก์ทั้งสองว่าคนร้ายที่นั่งซ้อนท้ายเป็นผู้ใช้อาวุธปืนยิง สวมหมวกปิดถึงหน้าผาก พยานโจทก์ทั้งสองไม่เคยเห็นหน้าหรือรู้จักจำเลยทั้งสองมาก่อน ทั้งขณะเกิดเหตุเป็นเวลากลางคืน โอกาสจะจดจำหน้าคนร้ายก็ไม่ง่ายนักและจำเลยให้การปฏิเสธตลอดมา กรณีจึงมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยทั้งสองได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยทั้งสอง พิพากษายกฟ้อง โดยคณะกรรมการเห็นว่าป็นกรณีที่ตามคำพิพากษาข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

คดีที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา วินิจฉัยไม่จ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ตัวอย่างเช่น

(1). จำเลยถูกฟ้องหลายข้อหา แต่ยกฟ้องบางข้อหา คดีนี้ศาลยกฟ้องจำเลยในข้อหาหน่วงเหนี่ยวกักขังและข่มขืนกระทำชำเรา โดยข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยไม่ได้บังคับขู่脅แต่อย่างใดและผู้เสียหายเต็มใจไปอยู่กับจำเลยเอง แต่เมื่อจำเลยพาผู้เสียหายที่มีอายุระหว่าง 15 ปี แต่ไม่เกิน 18 ปีไปเสียจากบิดามารดา โดยผู้เยาว์เต็มใจไปด้วยหรือไม่ก็ตาม เมื่อขณะเกิดเหตุผู้เยาว์อยู่ในระหว่างการดูแลของมารดาจะไปไหนก็ขออนุญาตเสมอ การที่จำเลยพาผู้เยาว์ไปจึงเป็นผู้กระทำความผิดในข้อหาพาผู้เยาว์ คณะกรรมการจึงเห็นว่าจำเลยไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทน

(2). ศาลวินิจฉัยว่าจำเลยไม่มีความผิด แต่คณะกรรมการงดจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย กล่าวคือศาลพิเคราะห์ว่า แม้ขณะจำเลยพาผู้เสียหายเข้าไปในกุฏิในตอนดึกผู้เสียหายจะร้องให้คนช่วยไม่ได้ แต่พอรุ่งเช้ากลับบ้านไปผู้เสียหายก็ไม่ได้เล่าให้ผู้ปกครองทราบ แต่กลับไปเรียนปกติจึงไม่น่าเชื่อว่าจำเลยข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหาย และหลังจากจำเลยสึกได้ข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหายอีก แต่ผู้เสียหายก็ไม่ได้บอกกล่าวเรื่องนี้กับใคร จึงน่าเชื่อว่าช่วงนั้นจำเลยไม่ได้ข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหายเช่นเดียวกัน และการที่ผู้เสียหายเข้าไปคุยกับจำเลยในกุฏิพระจึงไม่ใช่เป็นการกักขัง และพราะผู้เสียหายไปจากบิดามารดา จำเลยจึงไม่มีความผิดตามฟ้อง แต่

คณะกรรมการเห็นว่าขณะเกิดเหตุจำเลยเป็นพระภิกษุ การกระทำของจำเลยที่พาผู้เสียหายเข้าไปในกุฏิถือว่าเป็นการประพฤติดนไม่เหมาะสมแก่สมณเพศ

(3). ศาลยกฟ้องเพราะเห็นว่าพยานโจทก์นำสืบรับฟังไม่ได้ว่าจำเลยมีความผิดตามฟ้อง ศาลเห็นว่า คดีอาญาโจทก์มีภาระต้องพิสูจน์ให้รับฟังได้จนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องจริง ดังนั้นการที่พยานโจทก์ทุกคนที่นั่งเล่นไฟอยู่ในขณะนั้นไม่มีพยานคนใดเบิกความว่าเห็นจำเลยเป็นคนยิงผู้เสียหาย มีแต่ตำรวจที่เป็นเพียงพยานบอกเล่าซึ่งมีน้ำหนักในการรับฟังน้อย ทั้งไม่ปรากฏว่ามีพยานแวดล้อมอื่นอันจะรับฟังประกอบพยานบอกเล่าให้มีน้ำหนักเพิ่มขึ้น แสดงว่าจำเลยเป็นคนยิงผู้เสียหาย พยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบยังรับฟังไม่ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง พิพากษายกฟ้อง

แต่คณะกรรมการเห็นว่ารูปคดีผู้เสียหายน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้อง จำเลยจึงไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย เนื่องจากเห็นว่า ในคดีนี้ผู้เสียหายได้ให้การในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดีแตกต่างกันจึงเป็นที่สงสัยว่าคำให้การในชั้นใดของผู้เสียหายให้การเป็นความจริง แต่น่าเชื่อว่าในชั้นสอบสวนผู้เสียหายน่าจะให้การไปตามความเป็นจริงเพราะให้การในขณะเกิดเหตุไม่นาน ไม่มีเวลาที่จะปั้นแต่งถ้อยคำขึ้นมา แต่ก็มากลับคำให้การในชั้นพิจารณา ซึ่งจากรูปคดีผู้เสียหายน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด คณะกรรมการจึงไม่จ่ายค่าทดแทนให้

(4). ศาลยกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยที่ 1 และยกฟ้องจำเลยที่ 2 โดยวินิจฉัยว่าเมื่อพนักงานตำรวจได้รับแจ้งจากสายลับว่าจำเลยที่ 2 ว่าจ้างจำเลยที่ 1 ขนยาเสพติดจึงได้ติดตามดูพฤติกรรมแต่ตามไม่ทันจึงไปรอที่สนามบิน ซึ่งพยานหลักฐานของโจทก์ที่นำสืบไม่ปรากฏข้อเท็จจริงถึงความสัมพันธ์ของจำเลยทั้งสอง คำขัดทอดของจำเลยที่ 1 จึงไม่มีน้ำหนัก ทั้งการพบยาบ้าที่ตัวจำเลยที่ 1 ไม่พบที่ตัวจำเลยที่ 2 และจำเลยที่ 2 ก็ให้การปฏิเสธตลอดมา จึงยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยที่ 2

แต่คณะกรรมการเห็นว่าเรื่องนี้อยู่ระหว่างอุทธรณ์และข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำพิพากษายังไม่ยุติว่าจำเลยที่ 2 ไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดเพราะพยานหลักฐานยังมีเหตุแห่งความสงสัย ศาลจึงยกประโยชน์ให้ จำเลยน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับจำเลยคนอื่น จึงไม่จ่ายค่าทดแทนให้

จากคดีตัวอย่างข้างต้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการพิจารณา ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย เห็นได้ว่าในคดีสองคดีที่มีเหตุแห่งการเรียกร้องเหมือนกัน แต่การวินิจฉัย คดีของคณะกรรมการมีความแตกต่างกันเป็นประเด็นที่เป็นปัญหา บางคดีคณะกรรมการ เห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลย ในขณะที่อีกคดีหนึ่งซึ่งมีเหตุในการเรียกร้อง เหมือนกันแต่คณะกรรมการกลับวินิจฉัยว่าจำเลยไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทน ซึ่งจุดต่างนี้ทำให้เกิด ข้อนาพิจารณาว่าขอบเขตของการพิจารณาค่าทดแทน หรือกรอบดุลพินิจของคณะกรรมการ พิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาอยู่ตรงไหน

6) กระบวนการพิจารณาย้ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

จากเงื่อนไขและวิธีการในการขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย ของจำเลยในคดีอาญาตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้เสียหายหรือจำเลยสามารถดำเนินการยื่นคำ ขอรับค่าตอบแทนหรือค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแล้วแต่กรณี โดยผ่านกระบวนการพิจารณาตาม ขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนที่หนึ่ง การยื่นคำขอ

ในการยื่นคำขอ ผู้มีสิทธิยื่นคำขอไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือจำเลย รวมถึงบุคคลที่มีสิทธิ ยื่นคำขอแทนผู้เสียหายหรือจำเลยสามารถยื่นคำขอพร้อมเอกสารหลักฐานต่างๆตามที่ได้กล่าว มาแล้วต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา หรือสำนักงาน ยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด ภายในกำหนดระยะเวลา 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำ ความผิด หรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็น ผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้ กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดแล้วแต่กรณี

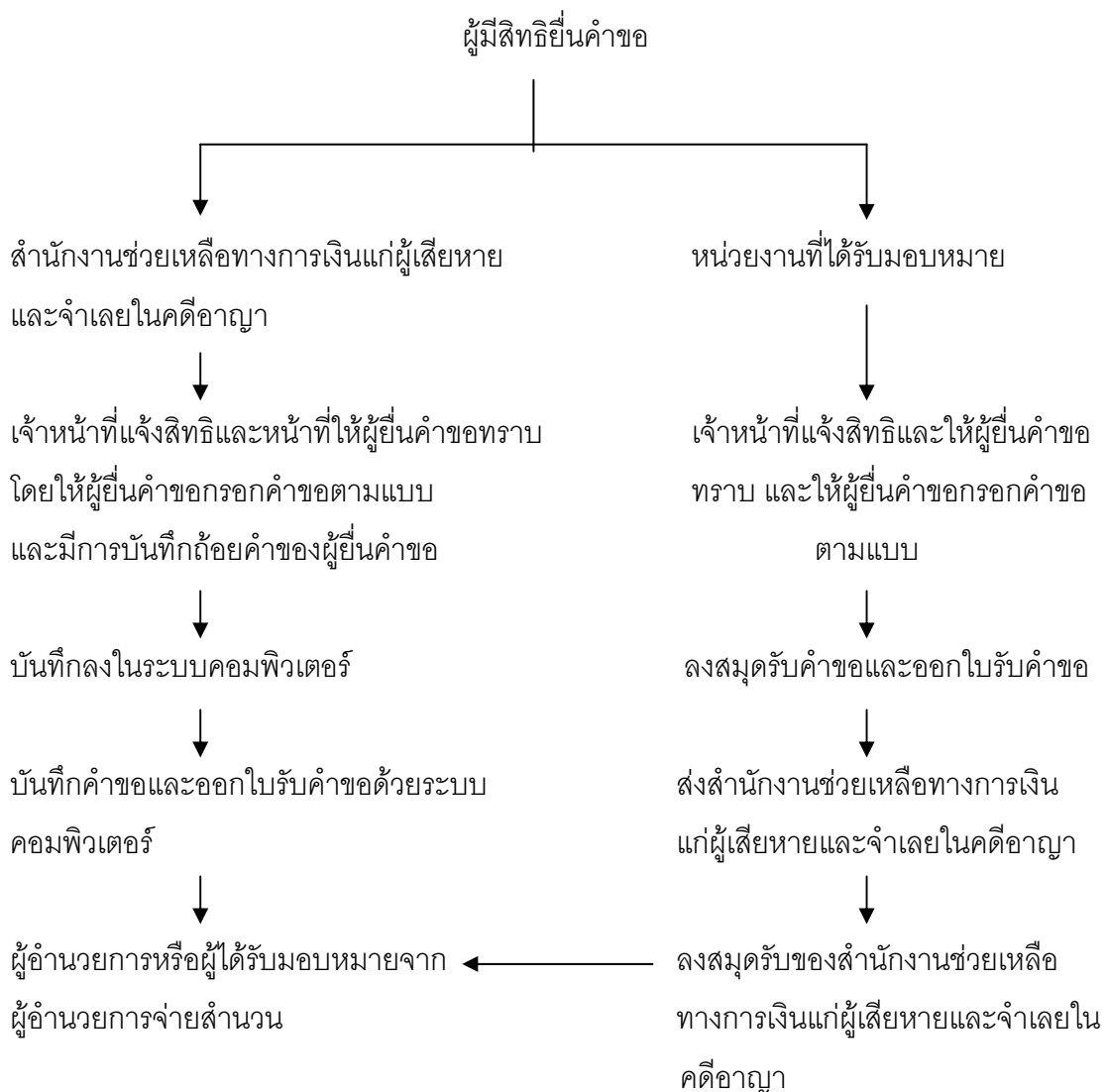
เมื่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา หรือสำนักงานยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด ได้รับคำขอแล้วต้องแจ้งสิทธิและหน้าที่ให้ผู้ยื่นคำขอ

ทราบโดยให้ผู้ยื่นคำขอรอกคำขอตามแบบและบันทึกถ้อยคำของผู้ยื่นคำขอไว้ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ต้องตรวจสอบรายการตามคำขอให้ครบถ้วนถูกต้องและมีเอกสารหลักฐานตามที่กฎหมายกำหนด³³

เมื่อได้ดำเนินการดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่ต้องจัดให้มีการบันทึกการรับคำขอไว้ในสมุดบันทึกการรับคำขอหรือบันทึกลงในระบบคอมพิวเตอร์ และออกใบรับคำขอให้แก่ผู้ยื่นคำขอไว้เป็นหลักฐาน³⁴

³³ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ ค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 11.

³⁴ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ ค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 10.



2) ขั้นตอนที่สอง การตรวจสอบและการสอบสวนคำขอในชั้นพนักงานเจ้าหน้าที่

เมื่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา หรือสำนักงานยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด ได้รับคำขอไว้แล้ว ให้ผู้อำนวยการสำนักงานฯ มอบหมายให้เจ้าหน้าที่คนใดคนหนึ่ง ตรวจสอบคำขอและดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงดังต่อไปนี้³⁵

(1) แสวงหาพยานหลักฐานทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง

³⁵ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ คำตอบแทน คำทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 13 และข้อ 14.

(2) รับฟังพยานหลักฐาน คำชี้แจง หรือความเห็นของผู้มีสิทธิยื่นคำขอ หรือพยานบุคคล หรือพยานผู้เชี่ยวชาญที่มีสิทธิยื่นคำขอกล่าวอ้าง

(3) ข้อเท็จจริงหรือความเห็นจากผู้มีสิทธิยื่นคำขอ พยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญที่มีสิทธิยื่นคำขอกล่าวอ้าง

(4) ออกไปตรวจสอบสถานที่

เมื่อเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จแล้ว ให้ทำรายงานการตรวจสอบและสอบสวนโดยสรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานพร้อมทั้งเสนอความเห็นของตน ประกอบรายงานการตรวจสอบและสอบสวนต่อผู้อำนวยการสำนักงานฯ

เมื่อผู้อำนวยการสำนักงานฯได้รับรายงานการตรวจสอบและสอบสวนดังกล่าวแล้วให้ตรวจสอบรายงานการตรวจสอบและสอบสวนพยานหลักฐานนั้น พร้อมทั้งทำความเข้าใจหรือข้อสังเกตให้เสร็จโดยเร็วแล้วเสนอต่อคณะกรรมการพิจารณากลับการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเพื่อพิจารณา³⁶

พนักงานเจ้าหน้าที่แสวงหา

ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน

จัดทำรายงาน และเสนอความเห็นโดยการบันทึก

ลงระบบคอมพิวเตอร์

ผู้อำนวยการตรวจสอบสำนวน

และรายงานการตรวจสอบ ————— ไม่ครบถ้วน

หลักฐานครบถ้วน /ถูกต้อง

ครบถ้วน

ผู้อำนวยการทำความเข้าใจเสนอต่อคณะกรรมการ

โดยการบันทึกลงระบบคอมพิวเตอร์

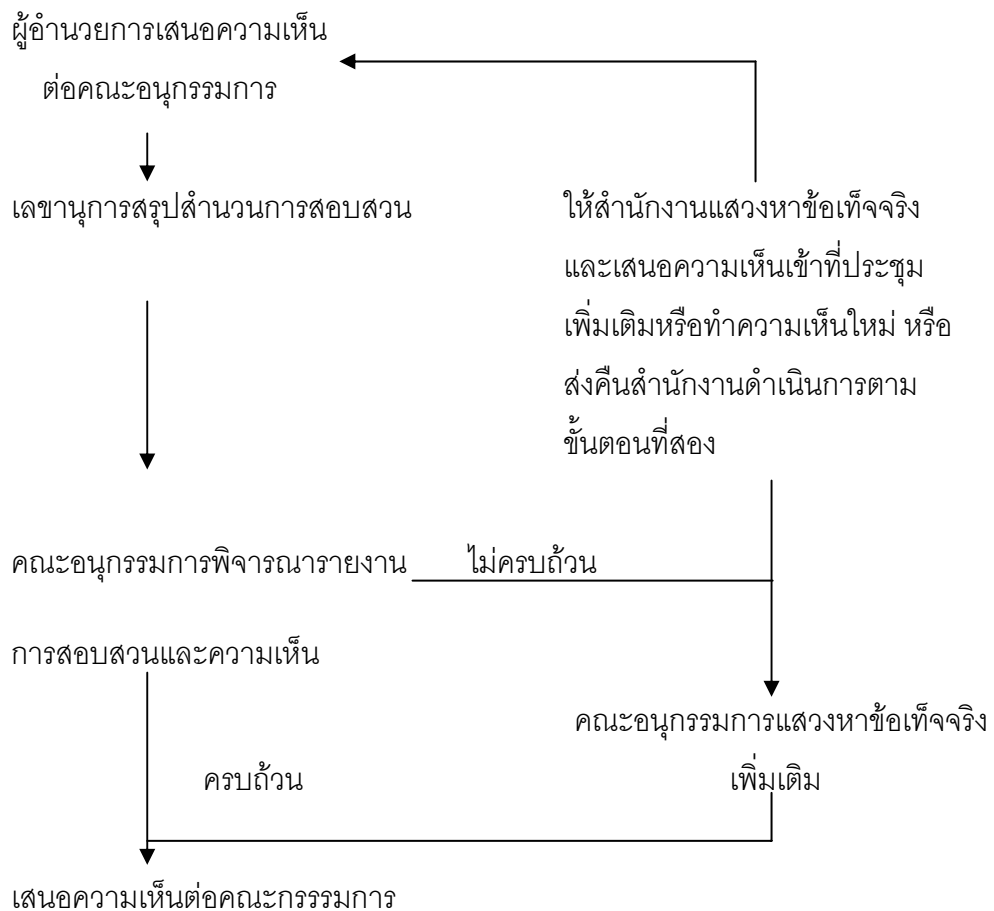
³⁶ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ ค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 16.

3) ขั้นตอนที่สาม การพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณากลับรองการ
จ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

เมื่อคณะกรรมการฯได้รับรายงานการตรวจสอบและสอบสวนพยานหลักฐานพร้อมทั้งความเห็นหรือข้อสังเกตจากผู้อำนวยการสำนักงานฯดังกล่าวแล้ว ให้คณะกรรมการฯพิจารณารายงานการตรวจสอบและสอบสวนพยานหลักฐานพร้อมทั้งความเห็นหรือข้อสังเกตนั้น ถ้าหารายงานการสอบสวนและความเห็นครบถ้วน ก็ให้คณะกรรมการฯพิจารณาเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาได้

แต่หากคณะกรรมการฯพิจารณารายงานการตรวจสอบและสอบสวนพยานหลักฐานและความเห็นแล้วเห็นว่าข้อเท็จจริงยังไม่ครบถ้วน คณะกรรมการฯอาจส่งเรื่องให้สำนักงานฯแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม หรือทำความเข้าใจใหม่ หรือส่งคืนสำนักงานฯดำเนินการตามขั้นตอนที่สอง หรือแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเอง ซึ่งในกรณีนี้คณะกรรมการฯอาจให้ผู้มีสิทธิยื่นคำขอมาให้ถ้อยคำชี้แจงข้อเท็จจริงและแสดงหลักฐานก็ได้ และเมื่อคณะกรรมการฯได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจึงเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเพื่อพิจารณาต่อไป³⁷

³⁷ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ ค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 25.



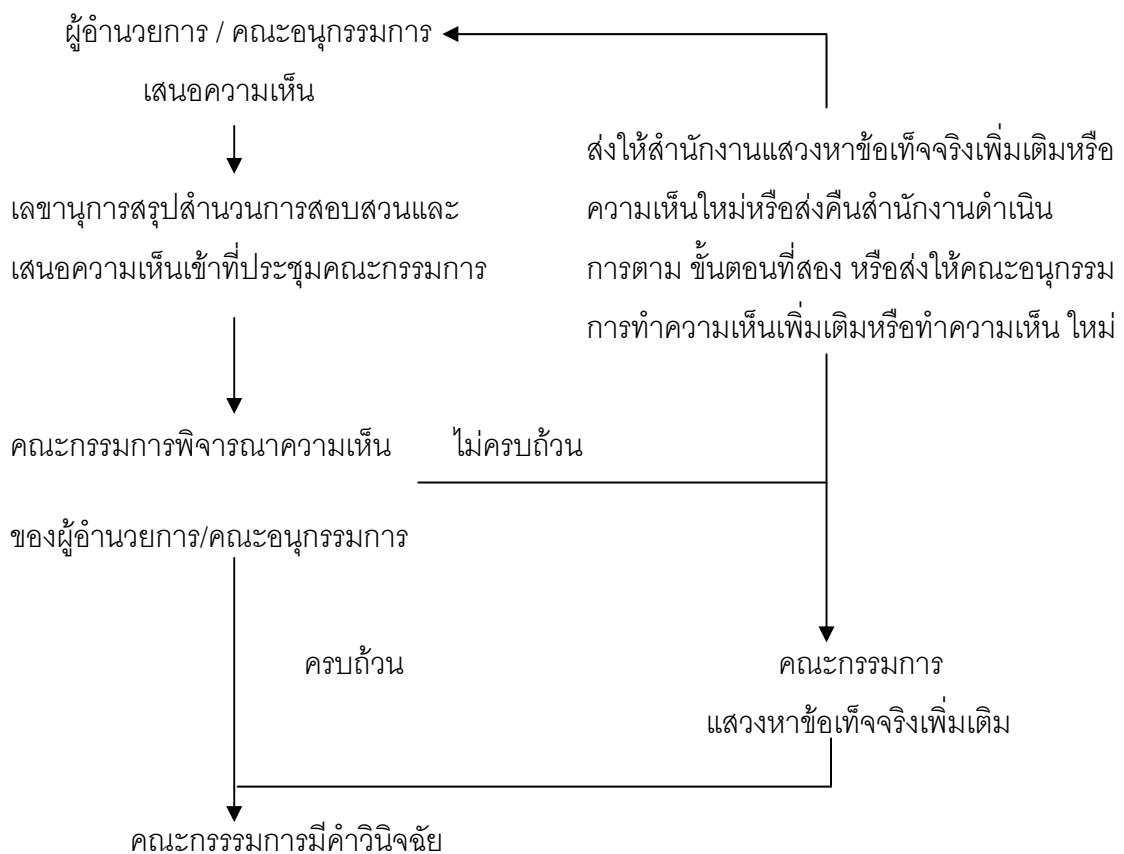
4) ขั้นตอนที่สี่ การพิจารณาและการวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณา
คำตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

เมื่อผู้อำนวยการ (ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอาจเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการโดยไม่ต้องเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาก็ได้)³⁸ หรือคณะกรรมการฯ เสนอความเห็นพร้อมเหตุผลให้คณะกรรมการพิจารณา หากคณะกรรมการพิจารณาแล้วมีความเห็นว่ามีข้อเท็จจริงครบถ้วนและสามารถมีคำวินิจฉัยได้ ให้คณะกรรมการดำเนินการต่อไปเพื่อมีคำวินิจฉัย

แต่ถ้าหากคณะกรรมการพิจารณาแล้วเห็นว่า ข้อเท็จจริงไม่ครบถ้วนและไม่สามารถออกคำวินิจฉัยได้ คณะกรรมการฯ อาจส่งเรื่องให้ทางสำนักงานฯ แสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม หรือทำความเข้าใจใหม่ หรือส่งคืนสำนักงานดำเนินการตามขั้นตอนที่สอง หรือส่งเรื่องให้

³⁸ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ คำตอบแทน คำทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 18.

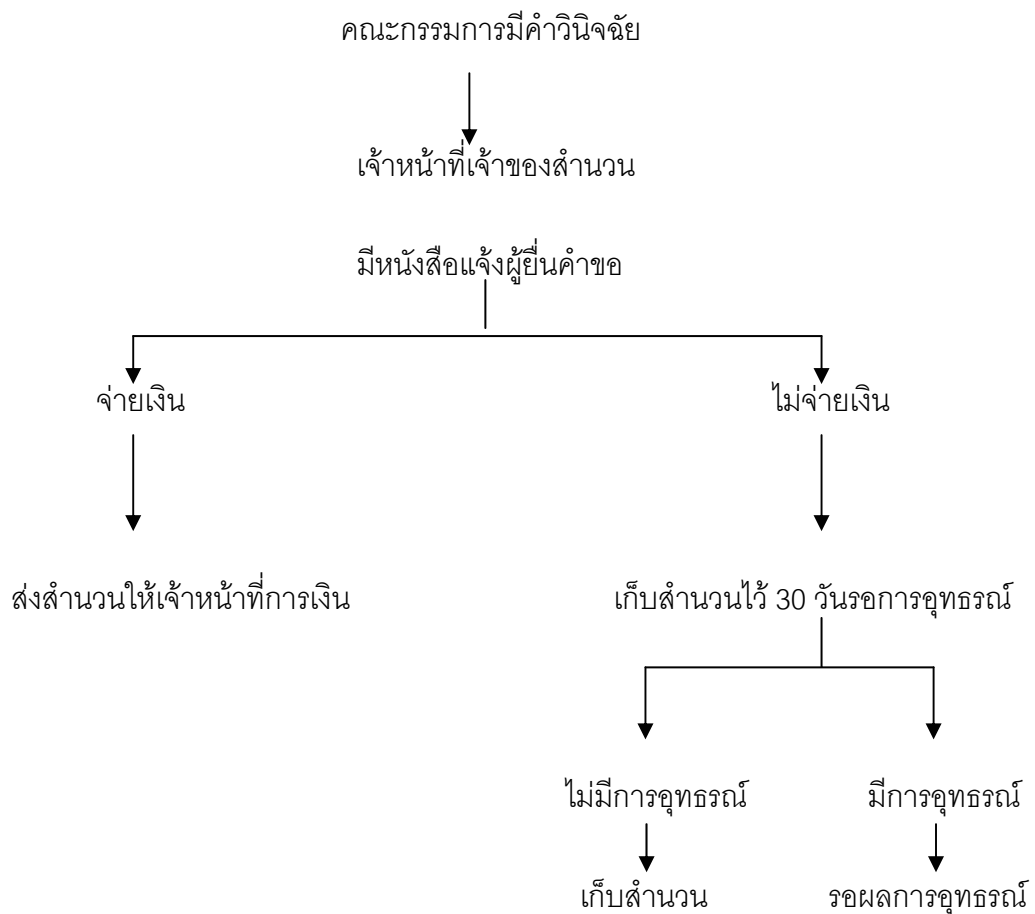
คณะกรรมการฯ ทำความเห็นเพิ่มเติมหรือทำความเห็นใหม่ หรือคณะกรรมการฯอาจดำเนินการ
แสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเองก็ได้ เมื่อมีข้อเท็จจริงครบถ้วนและสามารถลงมติวินิจฉัยได้ ก็ให้
เจ้าหน้าที่นำมติคณะกรรมการฯจัดทำคำวินิจฉัยให้ประธานคณะกรรมการฯยืนยันและลงนามใน
คำวินิจฉัย และแจ้งให้ผู้ยื่นคำขอทราบต่อไป³⁹



³⁹ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทนและ
ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ คำตอบแทน คำ
ทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 26.

5) ขั้นตอนที่ห้า การแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

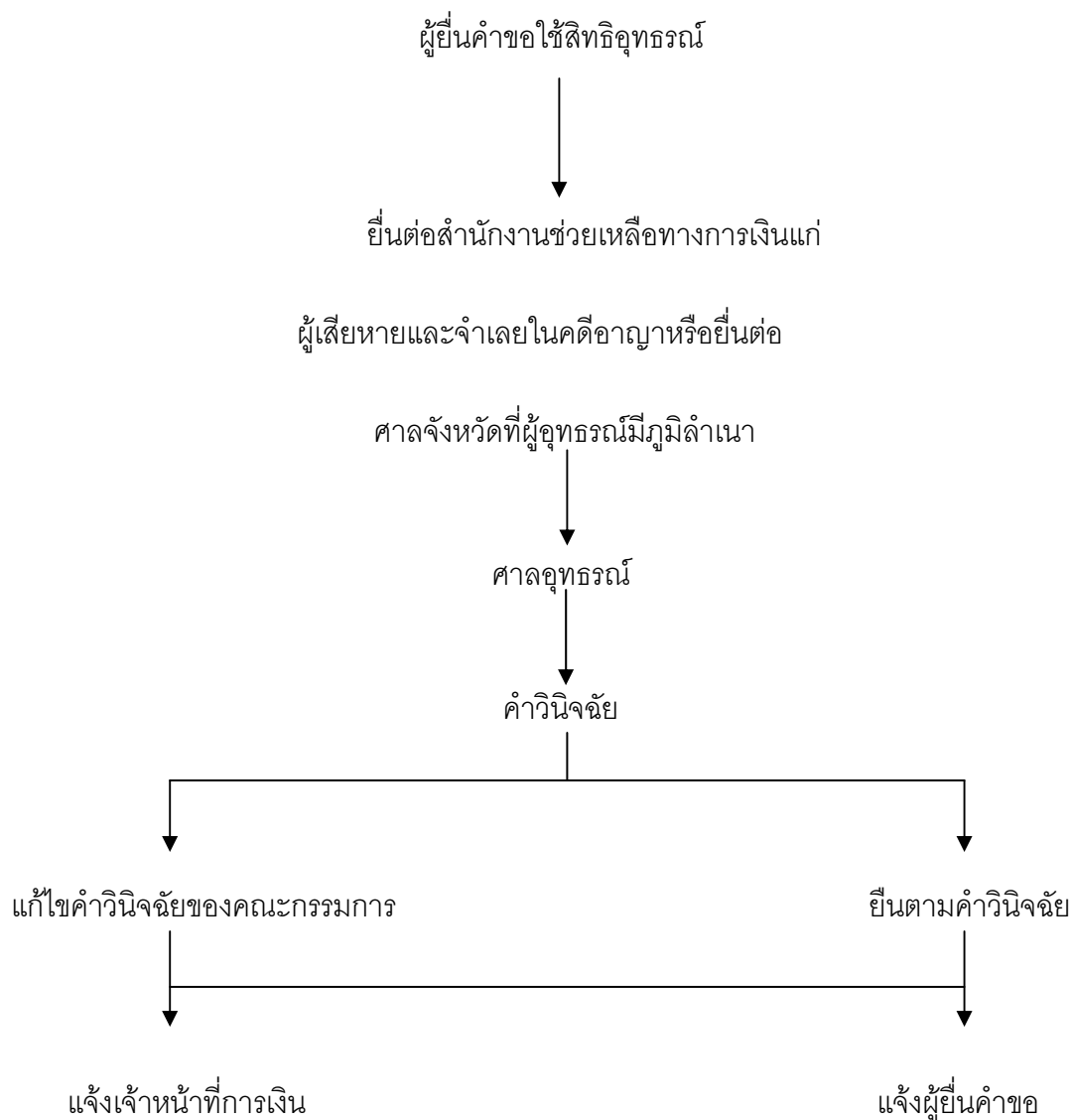
เมื่อคณะกรรมการมีคำวินิจฉัย เจ้าหน้าที่เจ้าของสำนวนจะมีหนังสือแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ ให้แก่ผู้ยื่นคำขอทราบโดยเร็ว ในกรณีที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่พอใจในคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย⁴⁰



⁴⁰ โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ คำตอบแทน คำทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 27.

6) ขั้นตอนที่หก การอุทธรณ์

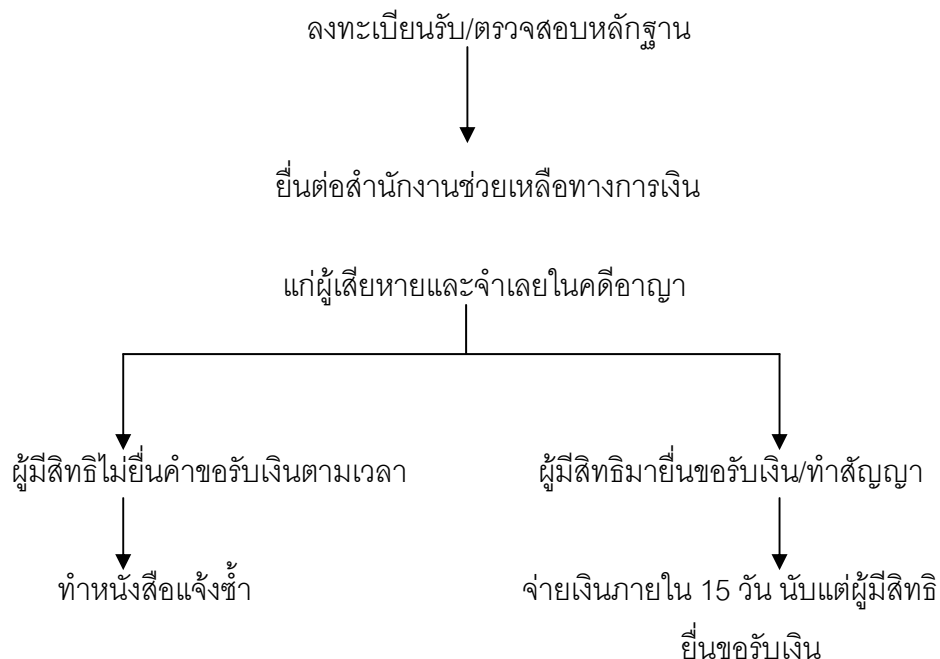
ในการดำเนินการในกรณีที่มีการอุทธรณ์ ผู้ยื่นคำขอสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์โดยยื่นต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาหรือยื่นต่อศาลจังหวัดที่ผู้อุทธรณ์มีภูมิลำเนา เพื่อส่งต่อศาลอุทธรณ์ หลังจากนั้นศาลอุทธรณ์จะพิจารณาคำขออุทธรณ์และมีคำวินิจฉัย⁴¹



⁴¹ โปรดดูเชิงอรรถที่ 11.

7) ขั้นตอนที่เจ็ด การจ่ายเงิน

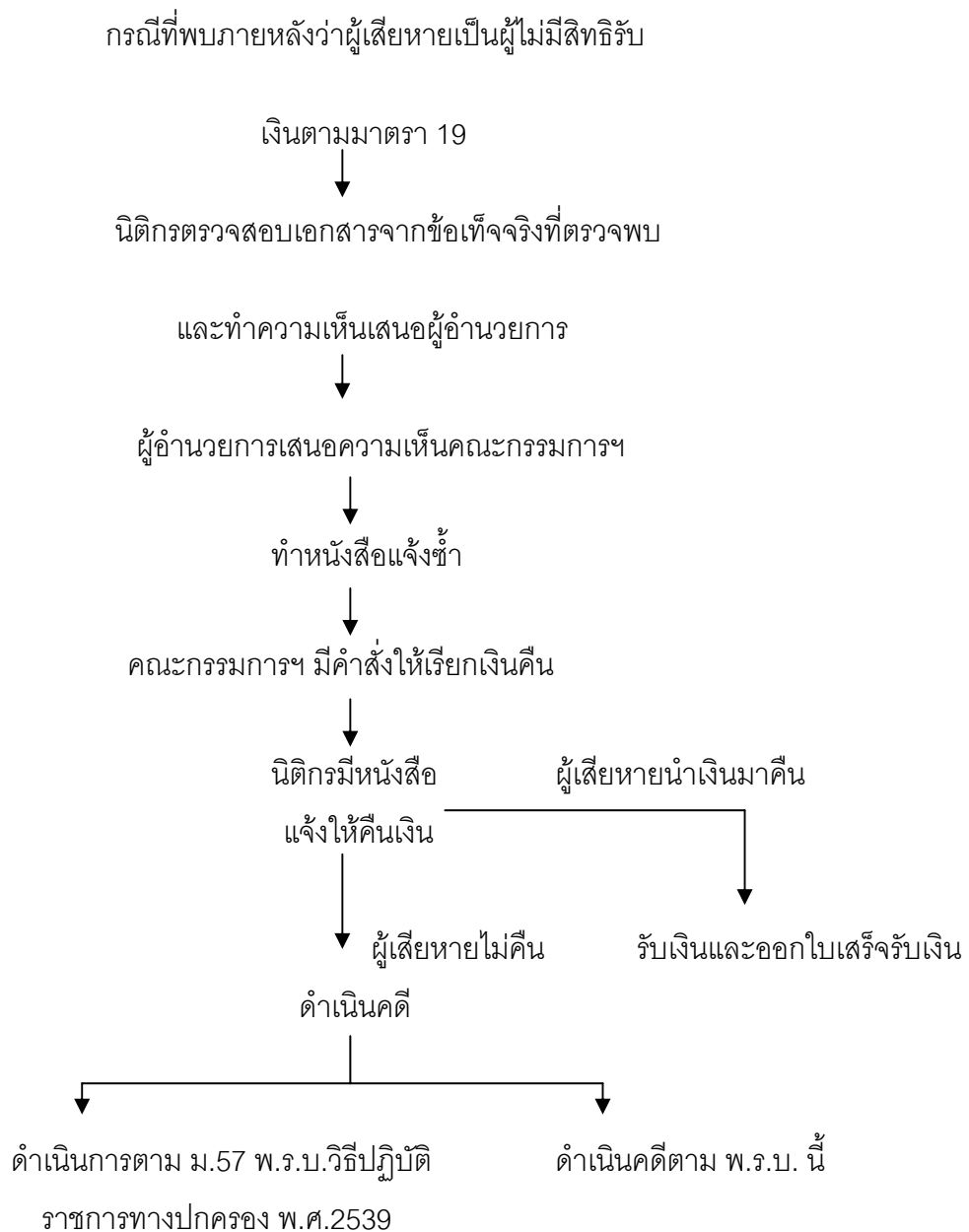
เมื่อคณะกรรมการหรือศาลอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยให้จ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย หรือค่า
ทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ผู้มีสิทธิยื่นคำขอต้องยื่นคำขอรับเงินต่อสำนักงาน
ช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญารายในระยะเวลาที่กำหนด หากผู้มีสิทธิ
ยื่นคำขอไม่ดำเนินการยื่นคำขอรับเงินภายในระยะเวลาดังกล่าว ทางสำนักงานจะทำหนังสือแจ้ง
ซ้ำเพื่อให้มาดำเนินการ แต่หากผู้มีสิทธิยื่นคำขอได้ยื่นคำขอรับเงินภายในระยะเวลาดังกล่าวทาง
สำนักงานจะจ่ายเงินให้ภายใน 15 วันนับแต่วันที่มายื่นแบบคำขอรับเงิน



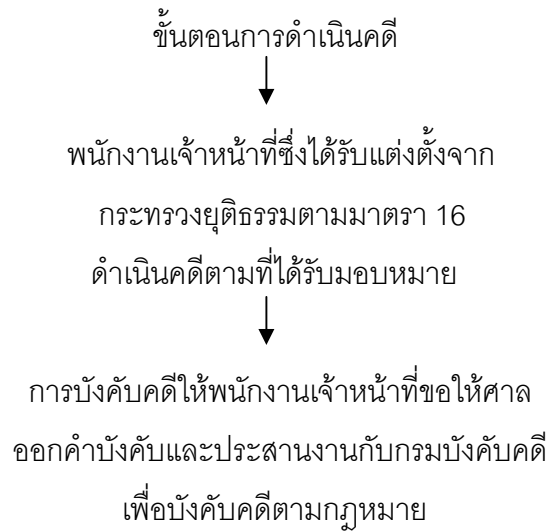
8) ขั้นตอนที่แปด การเรียกเงินคืนและการดำเนินคดี

ในกรณีที่ปรากฏภายหลังต่อเจ้าหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้อำนวยการ คณะอนุกรรมการ หรือคณะกรรมการ ว่า การกระทำที่ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนนั้นไม่เป็น ความผิดอาญาหรือไม่มีการกระทำเช่นนั้นนั้น คณะกรรมการฯ จะต้องแจ้งให้ผู้เสียหายคืน

ค่าตอบแทนให้แก่กระทรวงยุติธรรมภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง⁴² หากผู้เสียหายไม่คืนเงินก็จะมีการดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

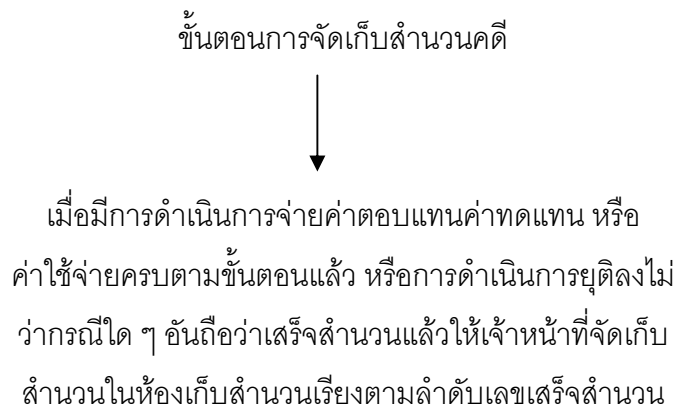


⁴² โปรดดูระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ ค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย พ.ศ.2545 ข้อ 28.



9) ขั้นตอนที่เก้า การจัดเก็บสำนวน

ในการจัดเก็บสำนวน เมื่อมีการดำเนินการครบตามขั้นตอนแล้ว หรือการดำเนินการยุติลงไม่ว่ากรณีใด ๆ เจ้าหน้าที่จะจัดเก็บสำนวนเรื่องตามลำดับเลขเสร็จสำนวน



นอกจากการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว จำเลยในคดีอาญา ซึ่งถือว่าเป็นผู้เสียหายจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐยังสามารถได้รับการเยียวยาจากรัฐตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 อีกด้วย

4.2.2 การเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา โดยใช้สิทธิทางศาล

นอกจากจำเลยผู้บริสุทธิ์จะมีสิทธิได้รับการเยียวยาจากรัฐตามที่ได้พิจารณาข้างต้นแล้ว บุคคลดังกล่าวยังมีสิทธิในการได้รับการเยียวยาโดยใช้สิทธิทางศาลได้อีกด้วย ดังนี้

4.2.2.1 พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539

พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 เป็นกฎหมายที่บัญญัติให้ประชาชนผู้เสียหายเรียกค่าสินไหมทดแทนจากหน่วยงานของรัฐได้โดยตรงเมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากว่าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐในนามหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นอาจกระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายทำให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการกระทำความผิดต่อบุคคลนั้นได้ เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดต่อบุคคลอื่น หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือทั้งหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมของตน

ด้วยเหตุที่พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มุ่งกำหนดขอบเขตความรับผิดของเจ้าหน้าที่ให้ชัดเจนและเป็นธรรมมากขึ้น โดยกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับความรับผิดของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อบุคคลภายนอกหรือมีต่อหน่วยงานของรัฐ แต่ไม่ได้มุ่งกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ในเรื่องของละเมิดทั้งหมด หลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไปในเรื่องละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ในเรื่องใดที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้กำหนดไว้ ก็ยังคงต้องใช้หลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บังคับ

ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติให้หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ แต่การกระทำประการใดจะเป็นละเมิดหรือไม่นั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติไว้จึงต้องนำหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์มาตรา 420 มาใช้บังคับ

เมื่อวินิจฉัยว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่เป็นละเมิดแล้ว จึงจะมาพิจารณาหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ต่อไปว่าระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ

หรือหน่วยงานของรัฐใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด จะต้องใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนอย่างไร ภายในอายุความเท่าไร และอยู่ในเขตอำนาจศาลใด⁴³ ดังนี้

(1) บุคคลผู้ต้องรับผิด

เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอก พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ได้กำหนดให้บุคคลต่างๆต้องรับผิดทางละเมิดแล้วแต่กรณี ดังนี้

(1.1) ความรับผิดของเจ้าหน้าที่

“เจ้าหน้าที่” หมายความว่า ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่น ไม่ว่าจะเป็น การแต่งตั้งในฐานะเป็นกรรมการหรือฐานอื่นใด⁴⁴

ลักษณะการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อเอกชนมิได้ทั้งการกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่และการกระทำละเมิดที่มีใช้การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนในการกระทำละเมิดแต่ละลักษณะแตกต่างกันไปด้วย กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายแต่เพียงผู้เดียว หน่วยงานรัฐที่เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดสังกัดอยู่นั้นไม่ต้องรับผิดด้วยแต่อย่างใด ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นได้กระทำละเมิดที่มีใช้การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งอาจเป็นการกระทำในการดำเนินชีวิตส่วนตัวโดยแท้ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมิได้อยู่ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ได้ไปทะเลาะวิวาทกับแม่ค้าแล้วทำร้ายร่างกายแม่ค้า ก็ถือว่าเป็นการกระทำส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ผู้นั้น หรืออาจเป็นการกระทำในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่แต่การกระทำนั้นไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่⁴⁵ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำละเมิดที่เป็นการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ แต่เจ้าหน้าที่ได้กระทำการนั้นด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง⁴⁶

⁴³ วิสูตร วัจนะเสถียรกุล , ความรับผิดทางละเมิดของฝ่ายปกครองและการฟ้องคดีเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของฝ่ายปกครอง, สารนิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547 หน้า 47.

⁴⁴ โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 4.

⁴⁵ โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 6.

⁴⁶ โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 8.

(1.2) ความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐ

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น และรัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา และให้หมายความรวมถึงหน่วยงานอื่นของรัฐที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย⁴⁷ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐจึงแยกออกได้เป็น 5 ประเภท คือ

- 1) ราชการส่วนกลาง อันได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม
- 2) ราชการส่วนภูมิภาค อันได้แก่ จังหวัด อำเภอ
- 3) ราชการส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ เทศบาล สุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร ฯลฯ
- 4) รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา ซึ่งจะไม่คลุมถึงรัฐวิสาหกิจดังต่อไปนี้คือ

(ก) รัฐวิสาหกิจที่ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น โรงงานยาสูบของกระทรวงการคลัง ซึ่งหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบแทนโรงงานยาสูบก็คือกระทรวงการคลัง

(ข) รัฐวิสาหกิจที่เป็นบริษัทจำกัดเพราะอยู่ในบังคับของกฎหมายเอกชน ความรับผิดชอบทางละเมิดของรัฐวิสาหกิจดังกล่าวจึงสมควรอยู่ในบังคับของกฎหมายเอกชน

5) หน่วยงานอื่นของรัฐที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย ซึ่งต่อมาก็ได้มีการตรา “พระราชกฤษฎีกากำหนดหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 พ.ศ.2540” และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวหลายครั้ง กำหนดให้หลายหน่วยงาน เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี สถาบันพระปกเกล้า กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ แพทยสภา ฯลฯ เป็น “หน่วยงานของรัฐ” ตามพระราชบัญญัตินี้⁴⁸

หน่วยงานต่างๆ ของรัฐดังกล่าวที่เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดอยู่ในสังกัดแต่เพียงฝ่ายเดียว ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด ใน

⁴⁷ อ้างแล้ว , เจริญธรรมที่ 40.

⁴⁸ ชาญชัย แสงศักดิ์ ,คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่, พิมพ์ครั้งที่ 5 สำนักพิมพ์วิญญูชน : กรุงเทพฯ , กุมภาพันธ์ 2548 , หน้า48-50.

กรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นได้กระทำละเมิดซึ่งเป็นการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นมิได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง⁴⁹

การกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ คือการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำละเมิดในขณะที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่อยู่ ซึ่งการกระทำละเมิดดังกล่าวอาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในลักษณะที่เป็นการใช้อำนาจ หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีสถานะเหนือกว่าเอกชนมีความชอบธรรมที่จะกระทำการเหนือบุคคลหรือทรัพย์สิน

การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่อาจเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น การใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีลักษณะในเรื่องเกี่ยวกับการจับกุมและการดำเนินคดี การใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว หากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายแล้ว ย่อมเป็นการกระทำละเมิดเช่นกัน⁵⁰

(1.3) ความรับผิดร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเจ้าหน้าที่

กรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดอยู่ในสังกัดต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายโดยเฉลี่ยกันคดีใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามสัดส่วนแห่งความรับผิดของตนนั้น จะเกิดขึ้นในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นจากเหตุสองประการประกอบกันได้แก่การที่เจ้าหน้าที่กระทำการในการปฏิบัติหน้าที่โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงประการหนึ่ง และความผิดหรือความบกพร่องของหน่วยงานของรัฐหรือระบบการดำเนินงานส่วนรวมอีกประการหนึ่ง⁵¹

⁴⁹ โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 5 และมาตรา 8 วรรคหนึ่ง.

⁵⁰ อำพน เจริญชีวินทร์ , “การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนกรณีเจ้าหน้าที่กระทำละเมิดต่อเอกชน”, วารสารวิชาการศาลปกครอง,3,1 ,หน้า 97.

⁵¹ โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 5 และมาตรา 8 วรรคสาม.

(2) การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าหน้าที่ได้กระทำการปฏิบัติหน้าที่นั้น กฎหมายได้ให้ทางเลือกแก่ผู้เสียหายในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนไว้เป็นสองแนวทาง คือ

แนวทางแรก ผู้เสียหายสามารถยื่นคำขอต่อหน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดสังกัดอยู่ได้โดยตรง เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน

ส่วนแนวทางที่สอง คือ การนำคดีขึ้นสู่ศาลโดยฟ้องเป็นคดีละเมิด⁵² โดยผู้เสียหายต้องฟ้องหน่วยงานของรัฐเป็นจำเลยให้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแต่ไม่อาจฟ้องเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้กระทำละเมิดได้⁵³

หากเป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐไม่ต้องรับผิดชอบ กล่าวคือ การกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นมิใช่การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิฟ้องหน่วยงานของรัฐได้แต่ต้องฟ้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้กระทำละเมิดนั้นรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว⁵⁴ แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจขอให้ศาลเรียกหน่วยงานของรัฐเข้ามาเป็นคู่ความในคดีได้ ถ้าเห็นว่าหน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบหรือต้องร่วมรับผิดชอบ⁵⁵

(3) อายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนและการฟ้องคดี

ในกรณีที่ผู้เสียหายจะใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนและการฟ้องคดีจากหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 นี้ผู้เสียหายจะต้องกระทำภายในเวลา 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือภายใน 10 ปีนับแต่วันที่มีการละเมิด⁵⁶

⁵² โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 11 และชาญชัย แสวงศักดิ์, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 44, หน้า 68.

⁵³ โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 5 วรรคหนึ่ง.

⁵⁴ โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 6.

⁵⁵ โปรดดูพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 7.

⁵⁶ โปรดดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448.

(4) เขตอำนาจศาล

เขตอำนาจศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีที่มีการฟ้องให้รับผิดชอบในผลแห่งละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มีอยู่สองศาลด้วยกันคือ ศาลปกครองและศาลยุติธรรม

(4.1) คดีละเมิดที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 9 ประกอบกับบทบัญญัติมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 แล้วอาจจำแนกคดีละเมิดที่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองได้ดังต่อไปนี้⁵⁷

- 1) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ คำสั่งหรือการกระทำอื่นใด
- 2) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร
- 3) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่นหรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร
- 4) คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง
- 5) คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด
- 6) คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจของศาลปกครอง

⁵⁷ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ , ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลปกครอง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน) ,น.138-144 อ้างถึงในวิสูตร วัจนะเสถียรกุล , ความรับผิดทางละเมิดของฝ่ายปกครองและการฟ้องคดีเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของฝ่ายปกครอง, สารนิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2547 หน้า 54-55.

(4.2) คดีละเมิดที่อยู่ในเขตอำนาจศาลยุติธรรม

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่กระทำความละเมิดในเรื่องส่วนตัวหรือในเรื่องที่ไม่ใช่ในการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เสียหายต้องฟ้องเจ้าหน้าที่ให้รับผิดชอบเป็นส่วนตัวโดยฟ้องยังศาลยุติธรรมจะฟ้องหน่วยงานของรัฐไม่ได้ โดยใช้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

นอกจากนี้ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่กระทำความละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ แต่การละเมิดนั้นเกิดจากการกระทำอื่นที่ไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมาย ที่มีใช่เป็นการออกกฎ คำสั่งทางปกครอง ที่มีใช่เป็นการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือที่มีใช่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร เช่น การที่พนักงานขับรถยนต์บรรทุกเก็บขยะของกรุงเทพมหานครขับรถเฉี่ยวชนรถของเอกชน ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่อยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองผู้เสียหายจึงต้องฟ้องหน่วยงานของรัฐต่อศาลยุติธรรมจะฟ้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้⁵⁸

อีกทั้งกรณีตามมาตรา 9(3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ที่กำหนดให้คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำความละเมิดหรือความรับผิดชอบอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่นหรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควรอยู่ในอำนาจของศาลปกครอง เว้นแต่เป็นกรณีที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายที่มีโทษทางอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายรัฐธรรมนูญโดยไม่ชอบ แล้วก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่นด้วย เช่นนี้การใช้อำนาจตามกฎหมายดังกล่าวนี้โดยมิชอบจึงอาจไม่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองแต่อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม ดังตัวอย่างคำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลต่อไปนี้⁵⁹

⁵⁸ ชาญชัย แสวงศักดิ์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 44 , หน้า 98.

⁵⁹ อำพน เจริญศรีวินทร์, หลักกฎหมายละเมิดทางปกครอง, น.48-54.

คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 6/2545

คณะกรรมการพิจารณาแล้ว เห็นว่า ในการดำเนินกิจการหรือการกระทำต่างๆของรัฐทุกระบบ จะต้องถูกตรวจสอบได้โดยศาลไม่ว่าจะเป็นศาลยุติธรรมหรือศาลปกครอง ยกเว้นแต่เป็นเรื่องที่โดยสภาพแล้วไม่อาจที่จะตรวจสอบได้ เช่น การกระทำทางนิติบัญญัติ การกระทำในทางตุลาการ และการกระทำของรัฐบาลที่เป็นงานด้านนโยบายหรืองานด้านการเมืองหรือนโยบายต่างประเทศหรือในความสัมพันธ์กับฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นต้น

สำหรับศาลปกครองมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการกระทำทางปกครองซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 276 ประกอบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 มาตรา 3 และมาตรา 9 บัญญัติให้ศาลปกครองมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีที่มีการฟ้องว่า หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการในการใช้อำนาจทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือในคดีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ในทางปกครองตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร หรือในคดีที่มีการฟ้องเกี่ยวกับการทำละเมิดหรือความรับผิดชอบอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเกิดจากการใช้อำนาจทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือละเลยต่อหน้าที่ในทางปกครองตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้า หรือเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองอันเป็นการตรวจสอบการกระทำทางปกครอง

ส่วนศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงที่ไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลอื่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 271 ซึ่งได้แก่ คดีแพ่ง คดีอาญา ในส่วนคดีอาญานั้น ศาลและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา

การที่ผู้ฟ้องคดีได้ฟ้องผู้ถูกฟ้องคดีซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตำรวจอันถือได้ว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐว่า ออกหมายเรียกตนให้มาให้การในฐานะพยานคดีอาญาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงเรียกค่าเสียหายจากการขาดรายได้ (จากการประกอบอาชีพทันตแพทย์) เพราะต้องไปให้ปากคำตามหมายเรียกดังกล่าวและขอให้ศาลมีคำสั่งระงับหรือเพิกถอนการออกหมายเรียกที่มีขึ้นในครั้งหลังด้วยนั้น เห็นได้ว่าผู้ฟ้องคดีมุ่งประสงค์เรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการออกหมายเรียกที่ผู้ฟ้องคดีเข้าใจว่าไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นประการแรก ซึ่งการออกหมายเรียกดังกล่าวถือได้ว่าเป็น

ขั้นตอนการดำเนินการของพนักงานสอบสวนที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้อำนาจไว้เป็นการเฉพาะโดยตรงและอยู่ในอำนาจการควบคุมตรวจสอบของศาล ยุติธรรม ทั้งไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542

ดังนั้น แม้การออกหมายเรียกดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อผู้ฟ้องคดีโดยตรง แต่ก็เป็นการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนตามขั้นตอนที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งอยู่ภายใต้การตรวจสอบของศาลยุติธรรม ด้วยเหตุนี้ การเรียกค่าเสียหาย อันเนื่องมาจากการออกหมายเรียกดังกล่าว จึงอยู่ภายใต้การตรวจสอบของศาลยุติธรรมเช่นกัน

คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 19/2545

คณะกรรมการพิจารณาแล้ว เห็นว่าโดยหลักการดำเนินกิจการหรือการกระทำต่างๆ ของรัฐทุกระบบจะต้องถูกตรวจสอบได้โดยศาล สำหรับศาลปกครองมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการกระทำทางปกครองซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 276 ประกอบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 มาตรา 9 บัญญัติให้ศาลปกครองมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือในคดีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร หรือในคดีที่มีการฟ้องเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดชอบอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมายหรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร หรือเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองอันเป็นการตรวจสอบการกระทำทางปกครอง

ส่วนศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลอื่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 271 ซึ่งได้แก่คดีแพ่ง คดีอาญา และคดีอื่นๆ ที่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ

สำหรับในคดีอาญานั้น เป็นเรื่องของขั้นตอนการดำเนินการเพื่อนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา อย่างไรก็ตามในขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการนั้น อาจจะมีการกระทำทางปกครองปะปนอยู่ด้วย ถ้า

ขั้นตอนใดเป็นการกระทำที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้อำนาจไว้เป็นการเฉพาะโดยตรง การกระทำดังกล่าวจะอยู่ในอำนาจการควบคุมตรวจสอบของศาลยุติธรรม แต่ถ้าการกระทำใดที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการกระทำนอกเหนือหรือมิได้กระทำตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเป็นการกระทำที่เข้าเกณฑ์เป็นกรณีพิพาทตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 การกระทำนั้นจะอยู่ในอำนาจการควบคุมตรวจสอบของศาลปกครอง

การที่ผู้ฟ้องคดียื่นฟ้องผู้ถูกฟ้องคดีซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐว่าเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในสังกัดของผู้ถูกฟ้องคดีไปทำการจับกุมตรวจค้นตัวคนร้ายแล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดีและขอให้ชดเชยค่าเสียหายนั้น เห็นได้ว่าผู้ฟ้องคดีมุ่งประสงค์จะเรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการที่เจ้าพนักงานตำรวจเข้าไปทำการจับกุมตรวจค้นตัวบุคคลแล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดีซึ่งการจับกุมตรวจค้นดังกล่าวถือได้ว่าเป็นขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าพนักงานตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้อำนาจไว้เป็นการเฉพาะโดยตรงไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 และศาลยุติธรรมมีอำนาจที่จะเยียวยาความเสียหายดังกล่าวได้

จากสาระสำคัญของพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ประกอบกับหลักเกณฑ์ความรับผิดฐานละเมิดตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามที่ได้กล่าวแล้วนั้น ในกรณีที่จำเลยในคดีอาญาได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำหรือการใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตามความหมายของมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539⁶⁰ จำเลยในคดีอาญาในฐานะผู้เสียหายอาจใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้โดย

⁶⁰ แม้ว่าผู้พิพากษาจะอยู่ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทหนึ่ง แต่ก็ไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539, โปรดดู วีระพงษ์ สุวรรณหล่อ, ความรับผิดทางแพ่งของผู้พิพากษา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547. และสุนิสา อธิธิชัยโย, ความรับผิดของของรัฐและผู้พิพากษาอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจตุลาการ, วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

1) ยื่นคำขอต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือสำนักงานอัยการสูงสุดแล้วแต่กรณี เพื่อให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือสำนักงานอัยการสูงสุดในฐานะหน่วยงานของรัฐพิจารณา ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือ

2) ยื่นฟ้องสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือสำนักงานอัยการสูงสุดแล้วแต่กรณีเป็นคดี ละเมิดต่อศาลยุติธรรม

ทั้งนี้ภายในกำหนดระยะเวลา 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้อง ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือภายใน 10 ปีนับแต่วันที่มีการละเมิด

การเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาเนื่องจากการดำเนินกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดโดยรัฐตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ย่อมเป็นการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายแก่ จำเลยในคดีอาญาอีกแนวทางหนึ่ง

โดยเคยมีตัวอย่างของการดำเนินคดีกับหน่วยงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมที่ กระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายอันถือเป็นการละเมิดต่อจำเลยในคดีอาญาที่อยู่ในความสนใจ ของประชาชน คือ คดีที่จำเลยในคดีเซอร์ แอน ดันแคน ที่ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษายกฟ้อง ฟ้อง กรมตำรวจ (ในขณะนั้น) และพนักงานสอบสวนในคดีดังกล่าวเป็นจำเลยต่อศาลแพ่งในข้อหา ละเมิด ซึ่งศาลแพ่งได้มีคำพิพากษาให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติชดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์เป็น เงิน 26 ล้านบาท⁶¹ โดยศาลได้มีคำวินิจฉัยว่าจำเลยในฐานะพนักงานสอบสวนเป็นเจ้าพนักงาน ตามกฎหมาย การรวบรวมพยานหลักฐานต้องได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่กลับกระทำการไม่ ชอบด้วยกฎหมายโดยการสร้างพยานเท็จ จึงทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายดังนั้นจำเลยซึ่งเป็น พนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบชดใช้ฐานกระทำละเมิด นอกจากนั้นสำนักงานตำรวจชาติยังต้อง รับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย เนื่องจากพนักงานสอบสวนคนดังกล่าวเป็นผู้แทนกรมตำรวจ กระทำละเมิดในขณะกระทำการตามหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนในนามของกรมตำรวจดังนั้น เมื่อเกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น กรมตำรวจต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย แต่ทั้งนี้กรม ตำรวจไม่สิ้นสิทธิที่จะไล่เบี้ยกับพนักงานสอบสวนผู้กระทำละเมิดคนดังกล่าว

⁶¹ <http://www.manager.co.th/Politics/PoliticsQAQuestion.asp?QAID=2199>

4.2.2.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การเยียวยาความเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาลตาม พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ข้างต้น เป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการปฏิบัติงานโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับความเสียหายจากการถูกดำเนินคดี

แต่ในกรณีที่จำเลยในคดีอาญาได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการพิจารณาพิพากษาคดีที่ผิดพลาดของผู้พิพากษาแล้ว ผู้พิพากษานั้นหาได้อยู่ภายใต้บังคับของความรับผิดแห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ไม่⁶² แต่ก็ได้หมายความว่าผู้พิพากษาจะไม่ต้องรับผิดในความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแต่อย่างใดไม่ หากแต่ต้องพิจารณาความรับผิดตามหลักเกณฑ์ทั่วไปกรณีละเมิดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งประกอบด้วยหลักเกณฑ์คือ (1) กระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย (2) กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ (3) เป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหาย และ (4) ความเสียหายเป็นผลมาจากการกระทำของผู้ละเมิดโดยมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล โดยจำเลยในคดีอาญาในฐานะผู้เสียหายสามารถฟ้องให้ผู้พิพากษารับผิดทางละเมิดได้โดยตรงแม้ว่าจะเป็น การกระทำโดยประมาทเลินเล่อธรรมดาไม่ได้จงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงก็ตาม⁶³

จากแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายไทย ทั้งในส่วนของการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ และการเยียวยาความเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาลที่ได้พิจารณามาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายของประเทศไทย ได้มีการรับรองและคุ้มครองไว้ซึ่งสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายหากผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีโดยรัฐ ซึ่งนับว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ดีในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แนวทางที่ดีที่สุดในการเยียวยาความเสียหาย คือ การป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายดังกล่าวขึ้น โดยการลดความ

⁶² โปรดดู วีระพงษ์ สุวรรณหล่อ, ความรับผิดทางแพ่งของผู้พิพากษา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547. และสุนิสา อธิธิชัยโย, ความรับผิดชอบของรัฐและผู้พิพากษาอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจตุลาการ, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

⁶³ วีระพงษ์ สุวรรณหล่อ, ความรับผิดทางแพ่งของผู้พิพากษา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, น.151-152.

ผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมลง อันจะเกิดขึ้นได้จากการเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงาน ดังนั้น พนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ และ ศาล ต้องร่วมกันแสวงหาแนวทางในการพัฒนาการทำงานของหน่วยงานของตน เพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมเช่นนั้นขึ้นได้ แต่มีข้อที่น่าต้องพิจารณาประกอบด้วยคือ แนวทางการป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดดังกล่าวจะต้องไม่ถึงขนาดที่ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่กล้าใช้อำนาจของตนในการปฏิบัติกรตามหน้าที่ หรือ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ต้องสร้างกระบวนการเพื่อทำให้การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นเป็นไปอย่างมีดุลยภาพระหว่างแนวทางการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) และ แนวทางการคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ (Due Process Model) และ หากเกิดความผิดพลาดทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีขึ้นแล้ว ก็จำเป็นต้องมีแนวทางการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้นั้นอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านตัวเงินและทางด้านจิตใจ ให้ได้ใกล้เคียงกับฐานะเดิมก่อนถูกดำเนินคดีมากที่สุด